Tanulmány

A HAZAI SAPARD PÁLYÁZATOK TAPASZTALATAI ÉS TANULSÁGAI

LENGYEL LAJOS dr.

ÖSSZEFOGLALÁS

A SAPARD, mint előcsatlakozási, tanuló-program a jelen és jövő számára több, hasznosítható tapasztalattal szolgál. Közülük fontosabbakként a következők említhetők:

- **A támogatások forrásainak időbeni és teljes összegű felhasználását az intézményrendszer késői létrehozása, a pályázati jártasság hiánya késleltette. A pályázatkészítés szervezeti rendszerének kialakítása, az időtényező révén, a jövőben megtérülő befektetést eredményezhet.**
- **A feltételek kritériumai a pályázati szándékot jelentősen befolyásolták.**
- **A gyakorlat által fontosnak ítélt fejlesztési elgondolások az ország tervének prioritásaival összhangban eredményesek lehetnek. A három+két intézkedés kiválasztása kiváló felismerés volt. Az előbbieket igazolták a különböző bírálati időpontokban vizsgált pályázatok intézkedésenkénti arányai is.**
- **A 138,54 Mrd Ft összegű tervezett fejlesztés 65,6 Mrd Ft támogatással valósulhat meg. Ezen belül a mezőgazdasági- és élelmiszeripari beruházások, rekonstrukciók, kapacitásbővítések 68%-os arányt képviselnek.**
- **A pályázatok száma, a projektek és támogatások összege, az utóbbi fajlagos mutatójának (M Ft/pályázat) ismeretében megállapítható, hogy a gazdaság mérete, a birtok- és üzemnagyság a pályázati lehetőségeket befolyásolta. A korlátozott önerő hiánya ellenére a gazdasági társaságok pályázati előnye állapítható meg.**
- **A nyertes pályázatokon belül az egyéb szervezetek között kiemelést érdemelnek az önkormányzatok (számarány 17%, támogatási részesedésük 20%). Pályázati lehetőségeik az 1305 program meghirdetésével bővültek. Terveik a vidéki infrastruktúra (úthálózat, szennyvízrendszer, informatika stb.) helyzetének javítására, a vidék életképességének növelésére irányulnak.**
- **Megállapítható, hogy a kezdeti problémák, jelentős gondok ellenére a SAPARD terv célkitűzéseinek megvalósítását biztosító teljes támogatási összeget sikerült szerződés szinten realizálni. A tervek teljesítése ad végső választ arra, hogy a gyakorlati eredmények a célkitűzéseket visszaigazolják-e?**

BEVEZETÉS

Szakmai körökben ismert, hogy a SAPARD (Special Accession Programme for Agricultural and Rural Development – Különleges Segélyprogram a Mezőgazdaság és a Vidékfejlesztésre) pályázatok beterjesztésének határideje 2004. április 30-án lejárt. A bírálatokat augusztus 31-ig befejezték.

A program célja alapvetően kettős. Egyrészt a tagjelölt 10 országnak a közösségi jogszabályok (aquis communitaire) átvételében segíteni, különös tekintettel az

Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciális Alapból (EMOGA) finanszírozott agrárstruktúra és vidékfejlesztési intézkedésekre. Másrészt hozzájárulni a fenntartható, versenyképes agrárgazdaság kialakításához, valamint a vidék életképességének növeléséhez. /11, 14/ A témakörben megjelent szakirodalmi források szerint az Európai Unió (EU) a SAPARD-ot előcsatlakozási, tanulóprogramnak tekinti. /9, 11/ Életrajzának tanulmányozása módot ad arra, hogy a lehetőségeket milyen eredménnyel teljesítettük. A hazai megvalósítás helyzetét az érdekképviseletek, kutatók, a felhasználói szféra, a meghirdetés óta megkülönböztetett figyelemmel kísérték. Az első évekről nem kevés elmarasztaló, aggódó véleményt olvashattunk. /14/

Többek között bírálták a megfogalmazott intézkedések támogatási arányát. Kifogásolták a rendelkezésre álló rövid idő miatt elmaradt, tervezési szintek közötti összehangolást, a véleményezés kritériumait, a gazdálkodási formák szerinti diszkriminációt. /9, 20/ Az intézményrendszer akkreditációjának késedelme a tervezett és lehetséges fejlesztéseket megakadályozta vagy prolongálta. A sajáterő hiányát, az utófinanszírozást is jelentős gondként említik. /14/ Egyes terméktanácsok (zöldség, gyümölcs) a támogatandó ágazatok körének bővítését javasolták.

A segítő szándékkal jelzett bírálatok, vélemények, javaslatok közrejátszottak abban, hogy az utolsó egy-másfél évben a program sikeres megvalósítását segítő intézkedések születtek.

A SAPARD történetét indításától kezdve figyelemmel kísértem. E munkám célkitűzése egyrészt a program fontosabb, sorsdöntő eseményeinek bemutatása, értékelése, másrészt a pályázat néhány, általam vélt főbb jellemzőjének elemzése.

1. ANYAG ÉS MÓDSZER

A választott téma gazdag forrásanyaga, a rendelkezésre álló adat- és információs bázis a célkitűzések megvalósítására, az objektív véleményalkotásra adott módot.

A program végrehajtásának helyzetéről a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium SAPARD Hivatala, később a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) folyamatosan információkat közölt. /18, 19, 22, 25/ A beterjesztett és nyertes (támogatott) pályázatok vizsgálatának alapadatai az interneten hozzáférhetőek voltak. További részletesebb adatot az MVH munkatársai szolgáltattak, amit a személyes konzultációk lehetőségével együtt ez úton is megköszönök.

A vizsgálatok az irodalomjegyzékben közölt és hivatkozott, továbbá ott nem szereplő, de tanulmányozott adatok, információk (szakcikkek, internet hozzáférés, konferenciák előadásai, sajtótájékoztatók) felhasználásával készültek.

Az egyes intézkedések megnevezésének ismeretében, később azok kódjai szerinti jelölés került alkalmazásra.

Az összefüggések feltárását mutatók, megoszlási viszonyszámok, táblázatok és ábrák szolgálják. Az adatgyűjtés során szerzett ugyanazon adatok, számok kisebb eltérést mutattak, de ezek a tendenciák hitelességét nem befolyásolják.

2. A MAGYARORSZÁGI SAPARD FŐBB JELLEMZŐI

A SAPARD program alapjait, a közösségi támogatásra jogosult tizenöt intézkedést az EU Tanács 1268/99 EK rendelete határozta meg. Közülük a választásra felkínált, agrárgazdaság és vidékfejlesztés sokszínű területeit felölelő intézkedések az EU véleményét tükrözik arról, hogy melyek azok a területek, ahol a tagjelölt országoknak előre kell lépni. /11/

Az Európai Bizottság a kiválasztandó intézkedések korlátozásával egyes országok SAPARD programjában az első-

rendű jelentőségű és fontosságú lépések szándékát szeretné viszont látni.

Az 1. táblázat a hazai program történetének néhány eseményét idézi.

1. táblázat

A SAPARD történetének néhány fontosabb eseménye

Események	Időpontok						
1. Az EB a SAPARD előcsatlakozási programot elfogadta	1999. tavasz						
2. Az EB a magyar tervet (2000-2006) jóváhagyta		2000. 10. hó					24 hónap
3. Az EU a magyar adminisztrációt alkalmatlannak ítélte			2001. 05. hó				
4. A SAPARD Hivatal megerősödött (hét iroda)				2002. 01.-02. hó			
5. Az EB a SAPARD Hivatalt akkreditálta					2002. 03. hó		
6. Nemzeti akkreditációs határozat						2002. 09. 26.	

Forrás: Saját gyűjtés

A magyar SAPARD terv célkitűzései, a SWOT analízis alapján megfogalmazott prioritások több publikációból /3, 9, 11/ ismertek, ezért ezeket nem ismételjük.

Az ajánlott 15 intézkedés közül tervünkbe 8+1-et építettek be.

Az agrárágazat piaci hatékonyságának növelése érdekében:

- Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása.
- Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése.
- Termelői csoportok felállítása, működtetése.
- A környezetvédelem szempontjainak előtérbe helyezése.
- Agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló termelési módszerek elterjesztése.

A vidéki területek adaptációjának és fejlesztésének elősegítése érdekében:

- Falufejlesztés és -felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése.
- A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek fejlesztése.
- A vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása.

A program többi eleméhez kapcsolódó intézkedés:

- a szakképzés támogatása a többi intézkedés segítésére.

A realizáló munkában a 2. táblázatban szereplő intézkedésekre írtak ki pályázatot.

A pályázati felhívások megjelenési időpontjához kapcsolódó helyzet bemutatása később szerepel még.

A PHARE segélyprogramtól eltérően a SAPARD kapcsán, a jelölt országoknak az odaítélésben *önállóan kellett dönteniük.* Ez azonban kemény és szigorú szabályok alapján realizálódhatott. /9, 20/ Az EU adminisztrációja esetenként indokolatlanul merev, rugalmatlan, részletező és időigényes. Céljuk az átláthatóság, objektivitás, következetesség, számonkérés és a permanens kommunikáció. Szerintük mindezek a támogatási források hatékony és törvényes felhasználásának biztonságát szolgálják. A szabályozás a tervezés szakaszától a pályázat elbírálásáig terjed, sőt a projektek ellenőrzésének révén egészen az eredményesség vizsgálatáig. E feladatok ellátásának intézményrendszerét valamennyi tag-

jelölt országnak életre kellett hívni. Ennek teljesítése a támogatások, pályázatok befogadásának, elbírálásának és folyósításának időpontját meghatározóan befolyásolja.

2. táblázat

Pályázati felhívások időpontja és intézkedései

Események	Időpontok					
1. Első pályázati felhívás	2002. 09. 15.					
– első intézkedésre 111 Mezőgazdasági vállalkozások fejlesztése	2002. 11. 15.					
– második intézkedésre 114 Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése	2002. 12. 31.					
2. 927/2002. EC határozat az EU források saját döntésű felhasználásáról		2002. 11.26.				
3. Második pályázati felhívás három (111, 114, 1308) intézkedésre 1308 A vidék és infrastruktúra fejlesztés			2003. 02. 26.			
4. Az EU STAR Bizottság a SAPARD-terv módosítását jóváhagyta (könnyítések)				2003. 07. 25.		
5. Harmadik pályázati kiírás két (1305, 1306) intézkedésre 1305 Falufejlesztés és felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése 1306 A tevékenységek diverzifikálása, alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek					2004. 01. 04.	
6. A pályázatok beadásának végső határideje						2004. 04. 30.

Forrás: Saját gyűjtés

Az Európai Unió a magyar ügynökségeket (adminisztrációt) az előcsatlakozási alap (38 millió Euró, 10 Mrd Ft) fogadására *alkalmatlannak tartotta* (1. táblázat). Előírta, hogy ezt az összeget hazai forrásból, társfinanszírozásként évi 3,5 Mrd Ft-tal kell kiegészíteni, ezért a magyar SAPARD Hivatal megerősítését írta elő. 2001. augusztus 31-ig kellett annak az önértékelésnek befejeződni, amely lehetővé tette a SAPARD Hivatal felállítását.

A regionális irodák és a budapesti központ 2002. január-február hónapokban létrejöttek, amelyeket az Európai Bizottság márciusban akkreditált. Sajnos hazánk az Uniós követelményeknek megfelelő intézményrendszer felállításával, ezáltal az évi SAPARD keretösszegek pályázati lehetőségeinek felhasználásával is *késett, időzavarba került.*

A magyar SAPARD terv elfogadása óta az első pályázat kiírásáig *két év telt el.* Az EU források saját döntésű felhasználását (EC-határozat) 2002. november 26-i határidővel engedélyezte. A késedelem a következő években nem csak a hivataloktól, hanem a pályázóktól is emberfeletti munkát igényelt. Az utóbbi szereplőket az időigényes, alapos tervező munka elvégzésében akadályozta. A pályázatkészítésben való járatlanságuk további problémák (tartalmi, formai hiányosságok) forrása volt.

A nemzeti akkreditációs határozat és az *első pályázati felhívás 2002 szeptemberében* született. A támogatási összegek igénybevételét lehetővé tevő pályázatok elkészítésére alig több mint *másfél év állt rendelkezésre.*

A pályázati szándékot az EU-STAR Bizottság határozata, a SAPARD tervet módosító és a kiírás feltételeiben is bekövetkezett kedvező változások (2003. július 15.) jelentősen befolyásolták. (Lásd: 3. táblázat.)

3. táblázat

Támogatási arányok és összegek változása a SAPARD terv módosítás után

Intézkedés	Alintézkedés	SAPARD terv módosítás előtt		SAPARD terv módosítás után	
		SAPARD támogatás %	SAPARD támogatás felső értéke (M Ft)	SAPARD támogatás (%)	SAPARD támogatás felső értéke (M Ft)
Mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása	Gépbeszerzés	30	50	40	150
	Épületfejlesztés	40	50	50	150
	Egyéb gazdasági épület	40	50	50	150
	Támogatható beruházás legnagyobb bekerülési költsége 250 millió Ft			Támogatható beruházás legnagyobb bekerülési költsége 310 millió Ft	
Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének támogatása		40	100	40	250

Forrás: /2/

A fentieken kívül további jelentős, pályázásra inspiráló tényezők a következők voltak:

– A támogatási lehetőség szektorsemleges lett.

– A kedvezményezettek köre bővült. Támogatásra jogosultak lettek a TÉSZ-ek, BÉSZ-ek és termelői csoportok. /21, 26/

– Gépbeszerzési és egyéb gazdasági épületek létesítésére a növénytermelési, kertészeti ágazatokban működők is igényelhettek támogatást.

– Az önkormányzatok jelzálog-biztosítási kötelezettségének könnyítése az 1305. és 1306. intézkedés fogadását segítette.

– A gazdaságilag életképes üzem definíciójának értelmezési gondjai miatt e kritériumot megszüntették és a pénzügyi helyzet vizsgálatával helyettesítették.

– A saját erő hitellel is biztosítható. /2, 18/ (Ennek ellenére a tőkeszegény gazdálkodó szervezetek, egyes önkormányzatok e lehetőséggel csak részben élhettek.)

A következőkben azt vizsgálom, hogy a pályázati feltételek és a hazai terv első meghirdetést követő módosításai a pályázati szándékra milyen mérhető hatást gyakoroltak, miként befolyásolták a rendelkezésre álló támogatási összegek célirányos felhasználását.

3. A PÁLYÁZATOK VIZSGÁLATA ÉS ÉRTÉKELÉSE

Az agrárgazdaság jövedelemtermelő képessége, tőkeellátottsága két évtizede egyre kedvezőtlenebb. A SAPARD program a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és a vidék számára a fejlesztés lehe-

tőségeit hordozta. A megvalósítás ellentmondásai azonban azt igazolják, hogy tanulságai a csatlakozás után hasznosak és megszívlelendők lehetnek.

A beterjesztett pályázatok vizsgálata

A határidő lezárásáig az MVH 8834 db pályázatot fogadott be, amelyek közül 4716 db-ot formai, tartalmi és 1908 db-ot egyéb hiányosságok okán elutasítottak.

A 2003 szeptemberéig – a meghirdetést követő egy év alatt – 1159 db pályázatot terjesztettek elő, amelyeknek *60%-át elutasították*. E nagy arány meghatározó oka a pályázatkészítésben való jártasság hiánya volt. A későbbiekben ez a hányad, az összes beterjesztett pályázat számához viszonyítva 40-21%-ra csökkent.

A 8834 db pályázat projekt összege 415,4 Mrd Ft, támogatási igénye 217,7 Mrd Ft volt, a 2750 db elnyert pályázaté pedig 138,6 Mrd Ft és 65,6 Mrd Ft. /27, 28/

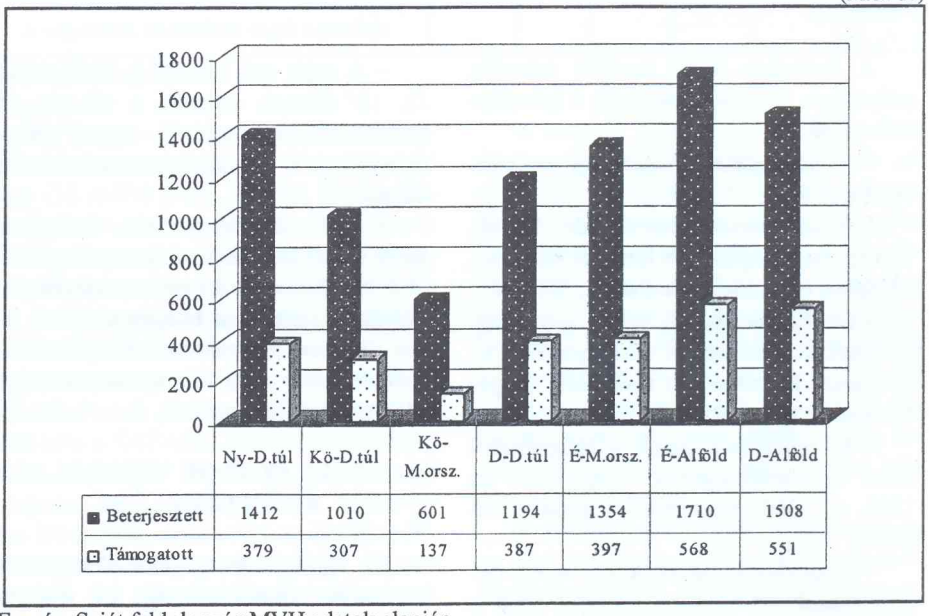
A már hivatkozott kedvező feltételek (intézkedések köre bővült, támogatási összegek és arányok változtak, a pályázatírás feltételei javultak stb.) hatásaként a beterjesztett pályázatok száma (2003. 12. 31-ig 2500 db volt) *robbanásszerűen növekedett*. A meghirdetést követő első évben hetente 22 db, 2004. 01. 01. – 2004. 03. 31. között 130 db, a következő hónapban a lezárásig 350 db pályázat érkezett.

A MVH összesen 8834 db pályázatot fogadott be. Ezek régiónkénti és *intézkedésenkénti* számát és arányát, a támogatási igény összegét az 1. ábrán mutatom be.

1. ábra

A beterjesztett és támogatott pályázatok száma régiónként

(M.e.: db)

	Ny-D.túl	Kö-D.túl	Kö-M.orsz.	D-D.túl	É-M.orsz.	É-Alföld	D-Alföld
Beterjesztett	1412	1010	601	1194	1354	1710	1508
Támogatott	379	307	137	387	397	568	551

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

Az 1. ábra alapján látható, hogy:

- A legtöbb pályázatot az Észak-Alföldi, a legkevesebbet a Közép-Magyarországi és Közép-Dunántúli Régióban terjesztették elő.
- A legnagyobb számú nyertes pályázat az Észak-Alföldi és a Dél-Alföldi Régióban, legkevesebb a három Dunántúliban volt.
- A beterjesztett pályázatok projekt összegéhez viszonyítva legkisebb támogatási arány a Közép-Magyarországi és a Nyugat-Dunántúli (22,8%, 26,7%), a legnagyobb a Dél-Alföldi (36,5%) és az Észak-Alföldi Régiókra jellemző.

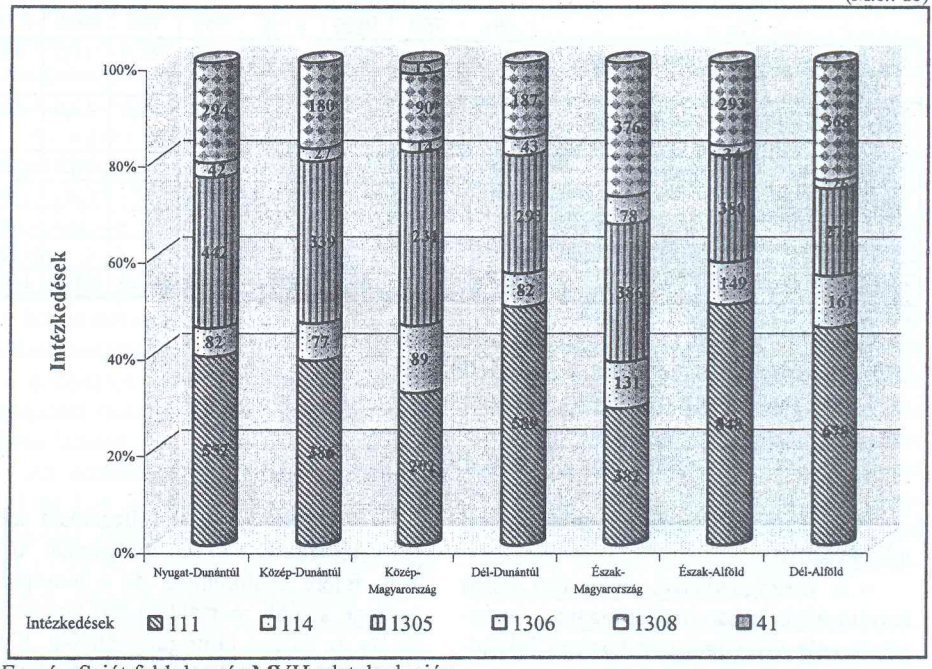
A pályázatok számának ismerete mellett a projekt- és támogatási összeg a fejlesztési szándékot és lehetőséget kifejezőbben mutathatja. A vizsgálatok azonban a két szempont (szám és összeg) tekintetében közel azonos tendenciát mutatnak, az eltérés nem szignifikáns.

Ennek oka a támogatási összeg és arány felső határa és mértéke lehet. A 2. ábra a beterjesztett pályázatok *régiónkénti* számát és intézkedésenkénti arányát tartalmazza.

2. ábra

A pályázatok száma és intézkedésenkénti megoszlása régiónként

(M.e.: db)

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

Az egyes régiókon belül az intézkedésenkénti arányok jól tükrözik a fejlesztési prioritásokat és a feltételek létét vagy hiányát.

A mezőgazdasági vállalkozások fejlesztése (beruházások) 111 intézkedésre beterjesztett pályázatok számának aránya az Észak-Alföldi, a Dél-Dunántúli és

Dél-Alföldi Régióban 40% feletti, az Észak-Magyarországi Régióban 25%. Ez utóbbi arányszámból arra is következtethetünk, hogy az önerőnek még a kedvezőbbé vált feltételek (a hitelt saját forrásként fogadták el) ellenére is döntő hatása van. A vidéki infrastruktúra fejlesztés (1308) és falufejlesztés (1305) intézkedéseket tartalmazó pályázatok kedvezőbb támogatási aránya az Észak-Magyarországi régióban a legnagyobb. A térség megyéi az infrastruktúrára jellemző elmaradottságot e pályázati lehetőséggel – a felzárkózás szándékával - csökkenteni igyekeznek.

A nyertes pályázatok vizsgálata

Az 1. fejezetben mód volt megismerni azokat a körülményeket, feltételeket amelyek a pályázati lehetőséget és szándékot befolyásolták. Ezek hatása kifejeződött a határidőig, különböző időpontokban elbírált, támogatott pályázatok szám- és támogatás összege, intézkedésenkénti arányának alakulásában.

4. tábláza

A nyertes pályázatok szám- és támogatási arányainak alakulása, különböző bírálati időpontokban

(M.e.: %

Intézkedések	A pályázatok száma és aránya (db, %)				Támogatási összegek aránya (%)			
	551	750	1080	2750	551	750	1080	2750
111 Mezőgazdaságfejlesztés, beruházások	25,0	31,0	43,5	54,6	19,4	22,9	31,5	38,2
114 Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozása és marketingje	27,4	25,3	21,3	12,4	44,4	44,6	42,0	30,(
1308 Vidéki infrastruktúra	47,6	43,7	35,2	22,2	36,2	32,5	26,5	22,3
1305 Falufejlesztés	-	-	-	8,4	-	-	-	8,7
1306 Tevékenységek diverzifikálása	-	-	-	1,9	-	-	-	0,7
41 Technikai segítségnyújtás	-	-	-	0,5	-	-	-	0,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,(

Forrás: Saját számítások

Bírálat időpontjai:
551 db 2003. 09. 16.
750 db 2004. 03. 18.
1080 db 2004. 06. 23.
2750 db 2004. 09. 30.

A 4. táblázat alapján megállapíthatók a következők:

- A mezőgazdasági fejlesztést célzó beruházások szám- és támogatási összegének aránya az ágazatok körének bővítése, az építési beruházások támogatása, előbbiek támogatási arányának, az összeg felsőhatára növelésének hatására megkétszereződött. (Számaránya 25,0 → 54,6%, támogatási összeg aránya 19,4 → 38,2%.)
- Az élelmiszeripar fejlesztését szolgáló intézkedés (114) pályázatai több mint felére csökkentek, de a támogatás összege kisebb mértékben lett kevesebb amely az összes támogatás 30%-a. E jelentősnek minősíthető arány érzékelteti azt a szándékot, hogy az élelmiszeripari cégek, feldolgozó üzemek a fennmaradás érdekében az Európai Unió által előírt követelményeknek igyekeznek megfe

lelni, a korszerűsítésekkel pedig versenyképességüket növelni.

• A vidéki infrastruktúra (1308) és falufejlesztés (1305) együttesen az intézkedések között 31%-os támogatási arányt képvisel. Ebben jelentős szerepe volt az előző két intézkedés (111, 114) kedvezőtlenebb pályázati feltételeinek, továbbá a 1305 intézkedés meghirdetésének.

• A tevékenységek diverzifikálásának programja iránt a késői meghirdetés mellett feltehetően azért sem volt érdeklődés, mert az alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek megismertetése, létjogosultságának vizsgálata terén még sok a teendő.

A 2700 db nyertes pályázat szerződéssel lekötött támogatási összege 65,58 Mrd Ft, amely az összes támogatási igénynek (217,5 Mrd Ft) 30,2%-a. Segítségével 138,54 Mrd Ft összegű fejlesztés valósulhat meg. Az egy pályázatra jutó fajlagos támogatási összeg 23,8 M Ft, amely régiónként 21,2–27,4 M Ft között változik.

Az egyes intézkedések közül a mezőgazdasági beruházások fajlagos mutatója 16,73 M Ft, az élelmiszeripari fejlesztéseké 57,4 M Ft, a vidéki infrastruktúra 23,9 millió Ft pályázatonként. Az átlagok gazdálkodási formától, üzem- és birtokmérettől függően jelentős szóródást mutatnak.

A nyertes pályázatok projekt- és támogatási összege intézkedésenként a 3. ábrán látható.

Az adatok egyértelműen igazolják a 111 és 114 jelű intézkedések odaítélt támogatási összegen belüli dominanciáját (44,7 Mrd Ft) és arányát (68,1%), amely az eredeti célkitűzésekkel összhangban van.

A tervezett projektek intézkedéseken belüli beruházásainak (111) tárgyi jelleg szerinti megoszlása meglehetősen változatos. Meghatározó arányt (61,6%) képviselnek a növénytermesztési ágazatok erő-, munka- és betakarítógépei, amelyek a meglévő felszereltség korszerűsítését és bővítését teszik lehetővé.

A beruházásokra odaítélt támogatási összegek 38,2%-át a mezőgazdaság és ahhoz közvetlenül kapcsolódó épületlétesítések és korszerűsítések képezik. Ezek köre változatos képet mutat. Döntő hányaduk az állattartási épületek és technológiák rekonstrukciója.

Az egyéb mezőgazdasági épületek köre új tároló és szárító kapacitásokkal bővülhet. Valamennyi beruházás megvalósulása az eredeti célok teljesítését, ezáltal a versenyképesség növelését eredményezheti.

A nyertes pályázatok régiókra jellemző támogatási összegének intézkedésenkénti megoszlását a 4. ábra mutatja.

Az előzőekben bemutatott, létrehozni tervezett kapacitások az elmúlt években a pályázatok korábbi meghirdetése révén a csatlakozásra való felkészülést hatékonyan segíthették volna. Elmaradt közvetlen és közvetett hasznuk csak alapos számításokkal lenne mérhető. A bekövetkezett veszteségek tények, amelyek fontos tanulságként szolgálnak.

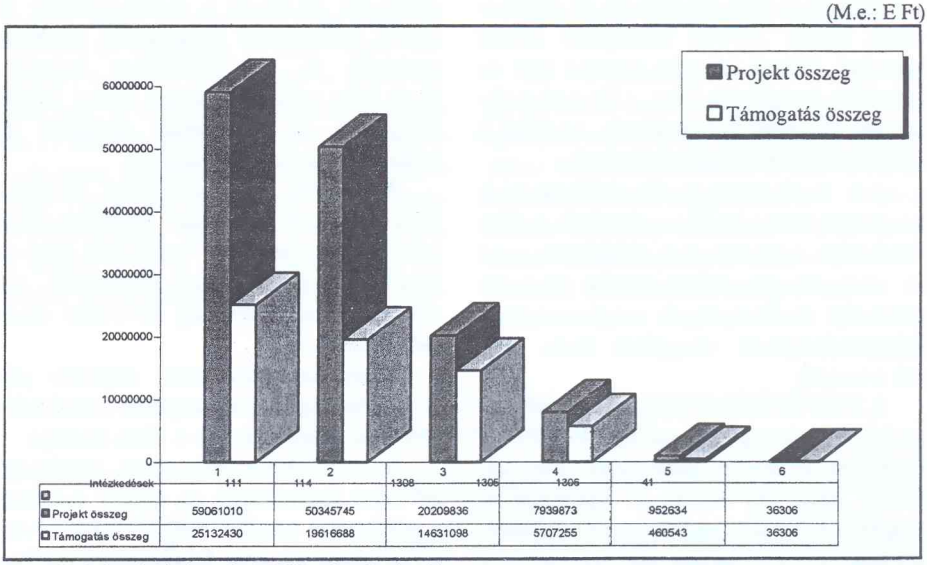
Az alapadatbázis arra is módot adott, hogy a nyertes pályázatokat *gazdálkodási formák* és egyéb szervezetek relációjában is vizsgáljuk. Az eredeti pályázati feltételekhez viszonyítva kedvezőbbé vált lehetőségek a gazdálkodási formák szerinti diszkriminációt megszüntették, az 1308, 1306 intézkedésekkel a fejlesztési célok körét bővítették. Ennek következtében főként a határidő lejáratát megelőző hónapokban a pályázók köre, a pályázatok száma, a támogatott intézkedések szerkezete módosult.

A gazdálkodási formák körébe tartozó társaságok és egyéb gazdálkodó szervek által beterjesztett pályázatok száma 2108 db. Ezt 100%-nak tekintve a megoszlást az 5. ábrán mutatom be.

3. ábra

A nyertes pályázatok projekt- és támogatási összege intézkedésenként

(M.e.: E Ft)

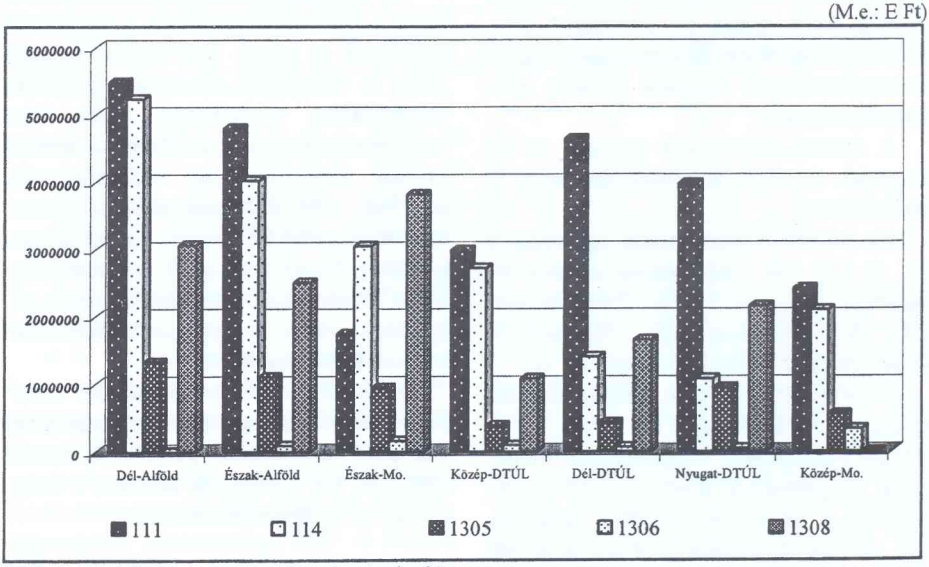
Intézkedések	1 (111)	2 (114)	3 (1308)	4 (1305)	5 (1306)	6 (41)
Projekt összeg	59061010	50345745	20209836	7939873	952634	36306
Támogatás összeg	25132430	19616688	14631098	5707255	460543	36306

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

4. ábra

Nyertes pályázatok régiókra jellemző támogatási összege intézkedésenként

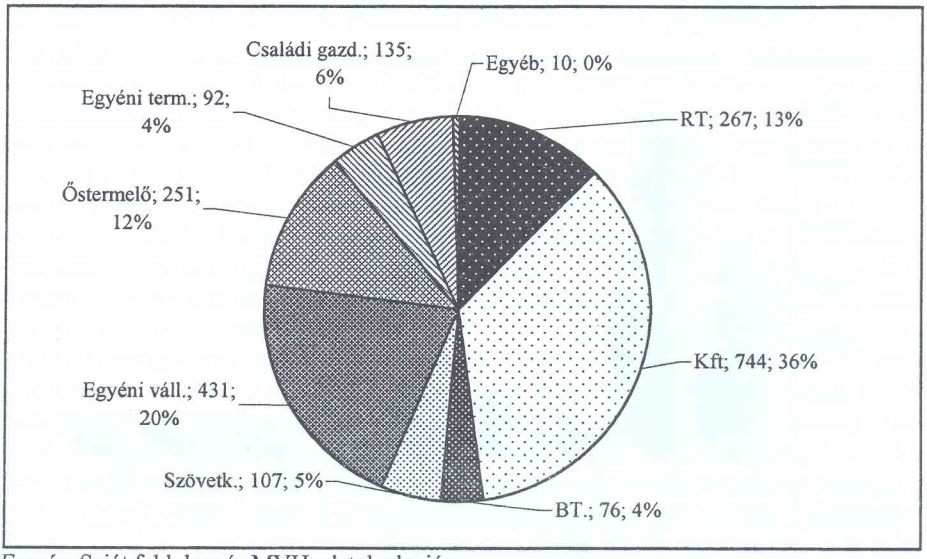
(M.e.: E Ft)

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

5. ábra

A pályázatok gazdálkodási formák szerinti megoszlása

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

Az 5. ábra alapján megállapítható, hogy:

- A legtöbb pályázatot (36%) a Kft-k terjesztették elő, azokat 20% aránnyal az egyéni vállalkozók, 13%-kal az Rt-k követik.
- Figyelmeztető az egyéni termelők, a családi gazdaságok, Bt-k és szövetkezetek szerény (4-5%) aránya. Ebben valószínűsíthetően az ágazat ismert jövedelemhelyzete, az ezzel is összefüggő tőkehiány, a versenyképtelen gazdaság-, üzem- és birtokméret is közrejátszik.

A gazdálkodó szervezetek száma az összes nyertes pályázat 76,8%-át, a támogatások 75,8%-át képviseli.

A 6. ábra a gazdálkodási formák projekt-, támogatási összegének nagyságáról és arányáról tájékoztat. Amint azt az ábra is jól szemlélteti, a legnagyobb összegű (55,7 Mrd Ft) projektet a Kft-k terjesztették elő, elnyerve 24 Mrd Ft támogatást. Ebből arra is következtethetünk, hogy e gazdálkodási forma a jövőben változatlanul versenyképes lesz.

A helyezési sorrendben negyedik szövetkezetek az összes támogatásból (65,5 Mrd Ft) 4,5%-kal részesednek. Ez a szerény arány a szektor forráshiányát, és az új szövetkezeti formák létrehozásának indokolatlanul lassú ütemét igazolja.

A projekt összegekhez viszonyított, gazdálkodási formák szerinti támogatási arány 41-50% között változik. A pályázatok számának (2108 db) 9,7%-át képviselő Rt-k a támogatások 6,7%-át, a Kft-k 48,3%-át, az összes (2750) pályázatra értelmezve 20,2 és 36,6%-át nyerték el. Az egyéb szervezetek (önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek) pályázati lehetőségeit a 2004 januárjában meghirdetett 1305, 1306 jelű intézkedések növelték.

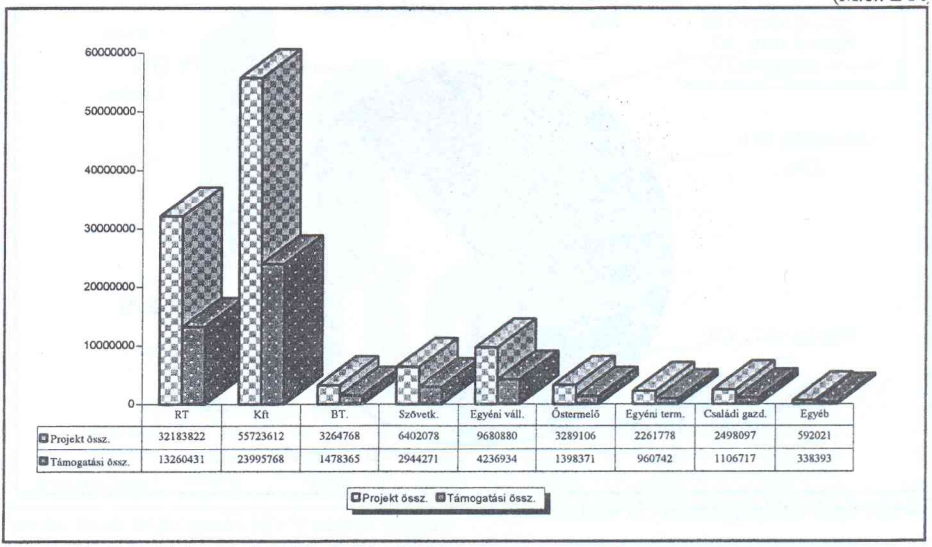
Közülük a kategórián belül az összes nyert pályázat számához (642 db) viszonyítva legnagyobb számaránya (72,7%) az önkormányzatoknak van. Az összes

pályázat relációjában ez 17,0%, támogatási részesedése 20%.

6. ábra

A nyertes pályázatok projekt- és támogatási összege gazdálkodási formák szerint

(M.e.: E Ft)

	RT	Kft	BT.	Szövetk.	Egyéni váll.	Őstermelő	Egyéni term.	Családi gazd.	Egyéb
Projekt össz.	32183822	55723612	3264768	6402078	9680880	3289106	2261778	2498097	592021
Támogatási össz.	13260431	23995768	1478365	2944271	4236934	1398371	960742	1106717	338393

Forrás: Saját feldolgozás MVH adatok alapján

Az önkormányzatok fejlesztési célkitűzései sokszínűek. Jelzik azt a törekvést, hogy a vidék, a falvak felzárkózását – forrásgondjaik ellenére is – kiemelt feladatuknak tekintik. Terveik között a mezőgazdasági és egyéb úthálózat felújítása és építése, a szennyvízhálózat bővítése, a települések informatikai rendszerének kialakítása szerepel. Erre a célra 467 pályázattal 13,1 Mrd Ft összegű támogatást nyertek el.

Az egyházak 53 db pályázatukkal 1,1 Mrd Ft támogatásban részesültek. Igényük ennél lényegesen nagyobb volt.

Részletesebb vizsgálat alapján megállapítható, hogy a részvénytársaságok egyes pályázatára jutó elnyert támogatási összege 120,5 M Ft, a Kft-ké 74,9 M Ft, a szövetkezeteké 59,8 M Ft. Az őstermelők, egyéni vállalkozók és családi gazdaságok előbbi mutatói 13,1-24,6 M Ft között változnak.

A fentiekből talán megalapozottan arra lehet következtetni, hogy az agrárgazdaságra jellemző általánosítható jövedelemszerzési gondok ellenére a gazdaság- és birtokméretnek, a felszereltség korszerűségének, a fejlettebb termelési eljárásoknak a pályázati feltételek teljesítésében döntő szerepe van.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) AGENDA 2000, az Európai Bizottság hivatalos javaslatainak értelmezése. FVM kiadvány 1999 – (2) B. B. (2002): Pályázz könnyedén, avagy a SAPARD reformok. Az Európai Unió Agrárgazdasága, 8. sz. 15 p. – (3) Bozsik R. (2004): A romániai

mezőgazdasági átalakulás tapasztalatai, tekintettel az EU csatlakozásra. Gazdálkodás, 5. sz. – (4) Czauner P. (2003): Versenyfutás a SAPARD pénzekért. Népszabadság, 2003. december 18. – (5) Czárl A. (2002): A SAPARD tervek összehasonlítása. Gazdálkodás, 2.sz. 35-41. pp. – (6) Fókuszban a vidékfejlesztés. Népszabadság, 2004. 02. 07. – (7) Forgács Cs. (2003): A mezőgazdaság helye és szerepe a vidékfejlesztésben. Gazdálkodás, 4. sz. – (8) Gombai G. (2003): A pályáztatás rendszere a magyar mezőgazdaságban, különös tekintettel a SAPARD programra. Diplomadolgozat. SZIE, Gödöllő – (9) Halas B. – Szilágyi É. (2000): Kistérségi SAPARD-programozás tapasztalatai. Szolnoki Tudományos Közlemények IV., Szolnok, 25-30. pp. – (10) Halmai P. (1995): Az Európai Unió Agrárrendszere. Mezőgazda Kiadó, Budapest – (11) Halmai P. (2000): Magyar Agrárcsatlakozás. /Dilemmák, lehetőségek megoldandó feladatok/ Budapest, Agronom Oktatási Alapítvány – (12) Halmai P. (szerk.) (2003): Agrárfejlesztés a csatlakozás előtt és után. EU-támogatások, nemzeti jogcímek, finanszírozási kilátások, Budapest, 107-121. pp. – (13) Lengyel L. (2001): Vélemények a SAPARD programról. Szolnoki Tudományos Közlemények V., Szolnok, 75-79. pp. – (14) Lengyel L. (2002): A SAPARD hazai helyzetének figyelmeztető tanulsága. TSF Tudományos Közlemények, Tom. 2. No. 1., Szarvas – (15) Lengyel L. (2004): Adalékok a SAPARD program teljesítésének értékeléséhez. IX. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Gyöngyös, Poszter 1-5. pp. – (16) Lengyel L. (2004): A SAPARD terv változtatásának hatása a pályázati szándékra. IV. Alföldi Tudományos Tájgazdálkodási Napok, Mezőtúr, 2004. október 21-22. 78-79. pp. http: www.mfk.hu, TSF Mezőgazdasági Főiskolai Kar – (17) Magyarország SAPARD terve 2000-2006. (2000. szeptember) FVM, Budapest – (18) Németh I. (2004): Legyen 2004 a sikeres csatlakozás éve? Magyar Mezőgazdaság, 59. évf. 1-2. 3-5. pp. – (19) Oláh E. (2004): SAPARD záró VIR-ből. Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, Budapest – (20) http: www.agrarkamara.hu/elocsatl/sapard5.htm A magyar Agrárkamara véleménye a „Magyarország SAPARD terve" tervezetéhez. 2000 – (21) http: http://www.fvm.hu/hirek/2004sapard FVM Kommunikációs Osztály – (22) http: www.fvm.hu/hireksapard 2004. MTI – (23) http: www.lapkereso.hu/index Üzlet és siker. Végső roham a SAPARD pénzekért. 2004. 01. 28. – (24) http: www.lapkereso.hu/index Üzlet és siker. 2004 – (25) http:/www.mvh.gov.hu. Nyertes pályázatok. 2004. 06. 23. xlx. – (26) http://web:fvm/hu/hirek(2003) SAPARD pályázatok kedvezőbb feltételekkel – (27) http:www.mvh.hu. Támogatott pályázatok végső 2004.09.30.xls.

—•—•—

„Az Európai Unió számvevőszékének jelentése szerint „Nem tudta teljesíteni eredeti célját az Európai Unió Sapard programja, amely a tavaly csatlakozott kelet-európai országok mezőgazdaságát segítette. A Sapard programban Magyarország használta fel a legkevesebb pénzt, a 2004-es összegnek például mindössze 2 százalékát hívtuk le, miközben Csehország már 2003 végére igénybe vette a teljes keretét. Magyarország elvben még 30-40 milliárd forintot hívhat le a Sapard-keretekből."

Forrás: Magyar Rádió brüsszeli tudósítója (2205. január 17. fétfő 20:02), Magyar Rádió-online 2005. január 19. szerda

THE SAPARD EXPERIENCE AND CONSLUSIONS

By:
LENGYEL, LAJOS

SAPARD as a pre-entry training program allows a number of useful conclusions to be drawn for the present and future. Some of these are as follows:

- **A well-timed uptake of full SAPARD support was hindered by a belated creation of administrative institutions and lack of experience in drafting applications. The creation of an apparatus for preparing applications could save valuable time and thus pay for itself.**
- **The criteria for conditions of uptake were found to influence significantly the applicants' intention.**
- **Development plans rated as significant from the point of view of long-term practice and in harmony with national priorities can be successful. The "three + two" action plan was an excellent choice. All these were justified by the action ratios of applications determined at various evaluation intervals (Table 4).**
- **A development at a projected cost of 138.54 billion HUF may be realized with a SAPARD support of 65.6 billion HUF. Within this, investment, reconstruction and expansion of existing capacity in agriculture and food industry represent a ration of 68%.**
- **On the basis of application numbers, projects and sums of support, and the specific index of the latter variable (million HUF/application) it can be stated that the size of farms, land and works affects the success of an application. In spite of a lack of self-finance, economic cooperatives seem to enjoy an advantage when they apply for support.**
- **Of various organizations among the winning applicants, local governments seem to be particularly successful (ration: 17%, their portion of support: 20%). The announcement of 1305 projects expanded their potentials for successful applications. Their projects are directed at improving the viability and infrastructure of the countryside (roads, sewers, drainages, informatics, etc).**
- **Clearly despite initial difficulties and significant problems the full sum of money required for realizing the objectives of the SAPARD program has been found on contractual basis. The execution of program will in the end resolve the problem of whether or not its practical accomplishments are in accordance with the initial objectives.**